

ANROPANDE DIKT

k tolkning av Artur Lundkvist och Francisco J. Uriz

anik färdas ditt oförskräckta namn
genom timmarnas springor
nngångerska från när och varför

ecken för du in mellan rämnor
us och ögon hejdar pulsens maskin
år utsår vart och ett av dina steg en utlovd fruktan

om helst ska älska din port
ina nättar drömmar dig utan plåga
ner min handtryckning att föra dig ända till vakans omkrets
d men välkommen

in kropp som sen trettiofem är väntar på dig
andla sängen till kärlek för att du ska sjunka i den
ng av kyssar ska vi byta historia
räcka dig mina dagars räkning utan ett fel
ocka vilande i dina händer ska du skingra mina sista minuter

da vandringen ska vi stiga fram inifrån oss
eld på vinden
den i facklor
å bort i vindens rök mitt i denna procession av facklor
ska begråta vår kärlek

Ur antologin "Kondor och Kolibri"
FIBs lyrikkubb.1962

POESI I LATINAMERIKA

Kondor och kolibri är namnet på den stora sydamerikanska antologin som ARTUR LUNDKVIST sammanställt och tillsammans med FRANCISCO J. URIZ tolkat till svenska. I denna artikel ger Lundkvist en bakgrund till den nutida sydamerikanska diktningen.

I Latinamerika inleddes den lyriska modernismen redan 1888 med nicaraguaren Rubén Daríos "Azul". Det var en virtuost musicalisk poesi, starkt symbolistisk och esteticerande. Det nya med den bestod i känslans anstormning och bildspråkets djärvhet, men också i dess förening av spanskamerikansk medvetenhet och fransk skolning i raffinemang jämte anknytning till det hedniskt-dionysiska i det klassiska arvet.

Rubén Darío var en "kreolsk Odyssevs" som förde ett kringirrande liv i Sydamerika, Spanien och Frankrike, en legendarisk bohem och livsnjutare. Han var kulturjournalist, kritiker och entusiastisk deltagare i panamerikanska konferenser. Han spelade ut den spanskamerikanska enheten och kulturmädetvenheten mot det materialistiska Nordamerika, där Whitman framstod som den ensamma profeten, en modernismens föregångare.

Man kan alltjämt tjusas av rytmerna och klangerna hos Dario. Hans impressionistiska prosadikter och hans experiment med fri vers pekar framåt. Men det är ganska svårt att numera se vad hans sydamerikanism bestod i. Det

finns mycket lite av sydamerikansk natur eller sydamerikanska verklighetsintryck hos honom. Hans poesi verkar närd av läsning och exalterade fantasier kring klassiska myter, av orientaliska och halvt morbid drömmar.

Daríos inflytande blev dock stort. Han väckte den spanskamerikanska självkänslan som ingen före honom, han inspirerade till tävlan med Europas mest avancerade diktning. Från Mexiko till Argentina kom svaren på hans lyriska appeter och inom kort svepte den modernistiska rörelsen fram över hela Latinamerika. Några av de nya poeterna kom att tävla med Dario själv i ryktbarhet, såsom den lyriske "kondoren" Chocano från Peru och den stridbare Lugones från Argentina.

José SANTOS CHOCANO var en annan sorts "kreolsk Odyssevs", en orolig revolutionär som ständigt befann sig på flykt undan fängelser och diktaturer, själv en dräpare som slutade med att bli mördad. Han försökte sig som kaffeodlare i Amazonområdets urskogar och framträdde som talesman för Andernas förtrampade indianer. Men han var samtidigt en brutal egocentriker som ersatte inlevelsen med väldsam retorik. Han proklamerade sig som geni och gud, jämförde sig med Homeros och Kristus. Inför Whitman var han dock relativt blygsam: "Whitman har norden, men jag har södern."

Chocano var på väg att skapa ett lyriskt epos med sydamerikanskt material, men föll för clichéerna och ordskummet. Han var för mycket av en Wagner förlorad bland bergskedjor och tropikdjungler. Hans politiska och sociala insikt höjde sig föga över de lokala diktatorernas. Modernismens konstnärliga principer hade han ringa sinne för, men var ändå en spontan bildskapare och råkade formulera en av riktningsens samlande paroller: "Poesi är konsten att tänka i bilder."

Leopoldo Lugones framträdde från början, i "Las Montañas de Oro" 1897, som en högstämd förkunnare, socialist, utopist, troende på vetenskapen och arbetet, på massornas utveckling och Sydamerikas överlägsna möjligheter. Samtidigt var han en ensling, stolt och aristokratisk, med auktoritära drag som efter hand framträddes allt tydligare, en argentinsk nationa-

ALBERTO HIDALGO

list som i sina skarpskurna prosaepos förfärlade "La guerra gaucha" (pampabefolkningskrig) och "El imperio jesuitico" (jesuiternas pionjärärke).

EN tredje poet fullfölde en annan sida hos Dario. Det var uruguayen Julio Herrera y Reissig, som levde ett isolerat liv och dog tidigt. Han gjorde sitt yttersta för att vara diktar i elfenbenstornet, han ville vara oberörd av världen som ett barn och leva i ständigt exaltation. Han praktiserade spiritualism, insvepte sig i hemligheter och mysticer, försökte i stålfrankalade hallucinationer och "artificiella paradis". Han frossade i sällsamma bilder och skapade i sinma dikter en övermänsklig, drömlukt fantastisk värld utan likhet med någonting i verkligheten existerande.

Dessa tidiga modernister som hade sin blomstring omkring sekelskiftet följdes av en rad olika skolor: eftermodernister, ultraister, creationister, indigenister, surrealistar. De förde alla modernismens värde, löpte linan ut i olika riktningar, radikalisrade sig konstnärligt och ofta också politiskt-socialt. Under perioden mellan de båda världskrigen växte denna poesi till Latinamerikas öjämforligt mest betydande diktkart, ett instrument för en fördjupad individuell och kollektiv medvetenhets för en amerikanism som grep allt fastare om sin konkreta geografiska och psykologiska egenart.

Denna modernism befruktades fortfarande av samtidiga spansk och fransk dikting, tog starkt intryck av de spanska tjugotalspoeterna med Lorca och Alberti i speisen. Liksom av de franska surrealisterna. Men impulserna "sydamerikansrades" längt radikalare än förut, omsmältes, fick ny färg och ny innebörd. Beföringen med det sydamerikanska klimatet och den övervältigande naturen, näheten till kosmiska upplevelser, den häftiga sociala dynamiken, allt bidrog till förvandlingen och förnyelsen. Självansyn och inträngandet i det onedvetna ställde sida vid sida med samhällsengagemanget, som ofta var öppet revolutionärt. Dikten som frigjort bildspråk firade triumfer som aldrig förr. Den romanska känslan smälte in i de elementära förhållanden, förband sig med urskogar och oceaner, slätter och bergskedjor, floder och vulkaner.

Ett antal av Latinamerikas största diktar hör hemma främst i mellanskriptperioden, och fem av dem förs fram i min antologi. Det kunde ha varit många fler eller det kunde delvis ha varit andra. Men de valda hör till de mest bemärkta och har alla självklar rätt till uppmärksamhet. Tre av de största namnen återfinns inte ibland dem, av den anledningen att de nyligen tolkats till svenska i annat sammanhang. Det gäller Pablo Neruda, Nicolás Guillén och Octavio Paz. Inte heller har någon brasiliansk poet medtagits, dels därför att brasilierna hör till svärtskönliga, men också starka, okunliga som källor och vindar?

ett annat språkonuride och en annan konstnärlig linje, dels därför att också de fitt sin egen tolkningolycka för kort tid sen.

Det är på sin plats att i detta sammanhang något dröja vid Neruda, Guillén och Paz.

JAG VILLE TA FÖR DE STUM

Jag ville tala för de st
och blev förstummad.

De kvärdas rop
har ingen strupe
utom dödens,
dödsängsten,
som saknar ord
och andedräkt.

Fanns det en lyssnare
som tog emot
de stummas skri
och ägde makt
att sända det i rymden
— då skulle himlen b

G O Y A
(Los desastres de la guer.
Till detta föddes vi:
att utspsy blod,
att Plundras, Plågas,
att hänga nakna, styrn
i trädl,
att styckas levande,
på pilär spetsas,
utan huvud, utan häns
att brännas levande,
att brinna
till sot och aska,
till detta föddes vi
att skända, skändas —
till detta föddes vi:
att döda, dödas,
i kramp, i blindo —
för vad, för vem?

Erik Blomberg TVAÅ DIKTER